

Minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik in het strafproces

Factsheet: één jaar later

In september 2015 publiceerde Defence for Children het onderzoeksrapport *Minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik in het strafproces*. In het rapport werden nationale regels en beleidsdocumenten inzake de positie van minderjarige slachtoffers in het strafproces getoetst aan het internationale kinderrechtenskader. De inbreng van ervaringsdeskundige minderjarigen en ouders, alsook professionals, was van onmisbare waarde om daarbij ook een indicatie van de praktijk te kunnen geven. Het rapport maakte duidelijk dat er voor minderjarige slachtoffers van 12 jaar en ouder nog veel moet gebeuren om hun rechtspositie, conform internationale regelgeving, met voldoende waarborgen te omkleden. Daarnaast werden zorgpunten geformuleerd – onder meer in het kader van informatie en privacy – die niet gerelateerd zijn aan de leeftijdsgrens van 12 jaar, maar ook jongere minderjarige slachtoffers (kunnen) betreffen. In deze factsheet, ruim een jaar na het verschijnen van het onderzoeksrapport, wordt de balans opgemaakt. Wat is er bereikt? Wat moet er nog gebeuren?

Aandacht voor slachtoffers in wet-, regelgeving en beleid

In het afgelopen jaar is de aandacht voor slachtoffers in het strafproces verder toegenomen. Dit blijkt in het bijzonder uit de ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving, waarin de positie van het slachtoffer steeds steviger verankerd wordt. Het *wetsvoorstel tot implementatie van richtlijn 2012/29/EU tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten* werd op 12 april 2016 aangenomen door de Tweede Kamer en ligt momenteel bij de Eerste Kamer. Het *Besluit slachtoffers van strafbare feiten* van 24 augustus 2016 is gebaseerd op het wetsvoorstel en werkt daarin vastgelegde bepalingen nader uit. Het besluit zal op dezelfde dag in werking treden als de wet tot implementatie van de EU-richtlijn. Verder wordt in de op 1 mei 2016 in werking getreden *Aanwijzing zeden (2016A004)* veel aandacht besteed aan de positie van slachtoffers in zedenzaken. De aanwijzing is geen algemeen verbindend voorschrift zoals de wet en het daarop gebaseerde besluit tot implementatie van de EU-richtlijn, maar een beleidsregel opgesteld door en voor het openbaar ministerie (OM).

De implementatie van de EU-richtlijn betekent onder meer dat straks individueel beoordeeld wordt of een slachtoffer specifieke beschermingsbehoeften heeft. Als dat het geval blijkt, dan kunnen er diverse beschermingsmaatregelen ingezet worden in het strafproces. Minderjarige slachtoffers worden per definitie beschouwd als slachtoffers met specifieke beschermingsbehoeften. Naast de beschikbare beschermingsmaatregelen voor slachtoffers in het algemeen bevat het besluit specifiek voor minderjarigen een aantal extra beschermingsmaatregelen. Aan de hand van het instrumentarium voor de individuele beoordeling – dat momenteel nog in ontwikkeling is – zal bepaald moeten worden of, en zo ja, welke beschermingsmaatregelen het (minderjarige) slachtoffer nodig heeft.

Moties aangenomen door de Tweede Kamer

Op 17 maart 2016 werd een door Kamerleden Van Oosten, Recourt en Van Toorenburg ingediende *motie* aangenomen door de Tweede Kamer. De motie betreft de beschikbaarheid van wachtkamers voor slachtoffers, de begeleiding van en naar de zittingszaal en het daarbij voorkomen van onnodig contact tussen slachtoffer en verdachte. Ook voor minderjarige slachtoffers is dit van groot belang. Op 12 april 2016 nam de Tweede Kamer een *motie* aan van Kamerleden Kooiman en Recourt over het verhoren van alle minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik in een speciale verhoorstudio door getrainde professionals. Deze

VN-Kinderrechtenverdrag

Op grond van het VN-Kinderrechtenverdrag en daarop gebaseerde regels hebben minderjarige slachtoffers van 12 jaar en ouder – net als minderjarige slachtoffers onder de 12 jaar – recht op extra bescherming in het strafproces.

Minderjarige slachtoffers worden straks per definitie beschouwd als slachtoffers met specifieke beschermingsbehoeften.

De motie van 17 maart 2016 over – onder meer – het voorkomen van onnodig contact tussen het slachtoffer en de verdachte is ook voor minderjarige slachtoffers van groot belang.

ontwikkeling is met name voor minderjarige slachtoffers van 12 jaar en ouder van belang, nu zij in de huidige situatie niet tot de doelgroep voor een studioverhoor behoren.

Specifieke aandachtspunten voor minderjarige slachtoffers

De besproken (toekomstige) wet- en regelgeving zorgt voor belangrijke positieve veranderingen, als het gaat om bijvoorbeeld het bejegenen, begeleiden en informeren van slachtoffers. Ook stemt het positief dat een voor slachtoffers zeer belangrijke ketenpartner als het OM zich steeds slachtoffergericht opstelt en hier expliciet vorm aan geeft in haar beleid. Het is goed om te zien dat minderjarige slachtoffers daarbij – door zowel de wetgever als het OM – worden aangemerkt als een bijzonder kwetsbare groep die extra bescherming nodig heeft. Het instrumentarium voor de individuele beoordeling is in potentie een geschikt middel voor professionals om te waarborgen dat er passende beschermingsmaatregelen worden ingezet voor minderjarige slachtoffers in het strafproces. Ook uit de aangenomen moties blijkt dat het versterken van de rechtspositie van minderjarige slachtoffers steeds hoger op de (politieke) agenda is komen te staan.

Vanuit kinderrechtenperspectief zijn er dan ook belangrijke stappen gezet in het afgelopen jaar. Maar we zijn er nog niet. Het verdient aanbeveling om nader vorm te geven aan de specifieke rechtspositie van minderjarige slachtoffers in een aparte (ministeriële) regeling. Uit het in *Minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik in het strafproces* gehanteerde internationale kinderrechtenkader – dat onder meer gebaseerd is op de voornoemde EU-richtlijn, het VN-Kinderrechtenverdrag en het Verdrag van Lanzarote – volgen immers ook specifieke eisen, die vooralsnog niet allemaal terug te zien zijn of in elk geval nader uitgewerkt moeten worden. Voorkomen moet worden dat er opnieuw een ongerechtvaardigd onderscheid wordt gemaakt tussen minderjarige slachtoffers jonger dan 12 jaar en minderjarige slachtoffers van 12 jaar en ouder. In deze factsheet worden daarom vier punten uit het in september 2015 verschenen onderzoeksrapport opnieuw onder de aandacht gebracht.

1. Waarborgen voor het verhoor

Uit internationale regelgeving blijkt dat het verhoor van minderjarige slachtoffers met de nodige waarborgen moet worden omkleed. De norm om het aantal verhoren van slachtoffers tot een minimum te beperken is in het kader van de implementatie van de EU-richtlijn opgenomen in artikel 9 van het *Besluit slachtoffers van strafbare feiten*. Specifiek met betrekking tot minderjarige slachtoffers in zedenzaken vermeldt de aanwijzing van het OM dat zij bij voorkeur slechts één keer gehoord worden in een strafzaak. Het verdient aanbeveling om als wetgever uitdrukkelijk te verwijzen naar bepalingen op grond waarvan aan de norm ook daadwerkelijk gevolg gegeven kan worden voor minderjarige slachtoffers. Een aantal maatregelen waarmee het aantal verhoren kan worden beperkt is al wettelijk voorzien. Zo kan de officier van justitie het belang van een getuige meewegen bij de beslissing om hem of haar al dan niet als getuige te horen. Ook kan de officier van justitie het verzoek van de verdediging om een getuige te doen oproepen weigeren, onder andere vanwege de gezondheid of het welzijn van de getuige. Op grond van het internationale kinderrechtenkader moet specifiek voor minderjarige getuigen/slachtoffers nog toegevoegd worden dat bij deze beslissingen het belang van het kind meegewogen dient te worden. In dit kader is het bovendien nodig om minderjarigheid expliciet als weigeringsgrond voor (herhaald) verhoren in de wet op te nemen. Een andere maatregel die mogelijkheden biedt om uitvoering te geven aan – onder meer – deze internationale norm is het studioverhoor.

In de huidige situatie kunnen minderjarige slachtoffers van 12 jaar en ouder op verschillende momenten in het strafproces worden onderworpen aan een verhoor: bij de politie (informatief gesprek, aangifte en eventueel een aanvullend verhoor), in het kabinet van de rechter-commissaris en ter zitting bij de rechter. Hoewel een minderjarig slachtoffer straks per definitie aangemerkt wordt als een slachtoffer met specifieke beschermingsbehoeften, zal nog wel per individueel geval beoordeeld moeten worden of, en zo ja, welke beschermingsmaatregelen hij of zij ook daadwerkelijk nodig heeft. Dit betekent conform artikel 11 van het besluit dat een minderjarig slachtoffer van 12 jaar of ouder verhoord kan worden in een daarvoor ontworpen of aangepaste ruimte en/of – deze mogelijkheden zijn als twee afzonderlijke beschermingsmaatregelen vastgelegd – door daarvoor professioneel opgeleide personen. Veel hangt dus af van het instrumentarium dat momenteel ontwikkeld wordt en ingezet zal worden bij de individuele beoordeling. Vanuit kinderrechtenperspectief is het studioverhoor door opgeleide professionals echter een beschermingsmaatregel die per definitie ingezet zou moeten worden als het slachtoffer minderjarig is.

Wanneer het verdedigingsbelang vereist dat na het politieverhoor nadere vragen gesteld moeten worden aan een minderjarig slachtoffer, schrijft de nieuwe OM-aanwijzing voor dat waar mogelijk de verdediging en/of de rechter-commissaris deze vragen laat stellen door dezelfde personen en in dezelfde (studio)setting als het eerste verhoor. Met het uitbreiden van de doelgroep voor het studioverhoor maken alle minderjarige slachtoffers aanspraak op deze waarborgen, ook wanneer het aantal ondervragingen onverhoopt niet beperkt kan

Welke beschermingsmaatregelen het meest passend zijn voor een minderjarig slachtoffer in het strafproces, zal individueel beoordeeld worden aan de hand van een instrumentarium.

Internationale kinderrechtdocumenten schrijven voor dat het aantal verhoren tot een minimum beperkt moet worden, waarbij het belang van het kind zwaar dient te wegen.

Vanuit kinderrechtenperspectief hebben alle minderjarige slachtoffers recht op een verhoor in een geschikte ruimte door een daartoe opgeleide professional.

Hoe de aangenomen motie over het verhoren van alle minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik in een verhoorstudio vorm krijgt in regelgeving en praktijk, moet nog blijken.

blijven tot één politieverhoor en een verhoor bij de rechter-commissaris nodig blijkt. De daartoe aangenomen motie belooft dan ook een grote vooruitgang voor de rechtspositie van minderjarige slachtoffers van 12 jaar en ouder, zeker nu een slachtofferadvocaat vooralsnog onvoldoende mogelijkheden heeft om (minderjarige) slachtoffers te beschermen tijdens dergelijke verhoren. Het is nu de vraag op welke manier de motie wordt geborgd in regelgeving en zijn beslag krijgt in de praktijk van het strafproces.

2. Specialistische kennis bij beroepskrachten

Internationale regelgeving vereist dat functionarissen die met minderjarige slachtoffers in contact komen hiervoor een gespecialiseerde opleiding hebben gevolgd. Als de doelgroep voor het studioverhoor wordt uitgebreid naar alle minderjarige slachtoffers, conform de aangenomen motie, wordt hieraan deels tegemoetgekomen. Het is daarmee echter nog niet geregeld voor officieren van justitie, rechter-commissarissen, rechters en advocaten. Het is dus van belang dat het voldoen aan specifieke deskundigheidseisen voor het omgaan met minderjarige slachtoffers ook voor deze beroepsgroepen wordt geregeld. Zo is het voor advocaten die slachtoffers bij willen staan tegenwoordig wel een vereiste om een basisopleiding te volgen, maar wordt er – naar verluidt – binnen deze opleiding vooralsnog geen specifieke aandacht besteed aan het bijstaan van en omgaan met minderjarige slachtoffers van zedenmisdriven.

Wanneer een minderjarig slachtoffer voor de rechter verschijnt is bovendien niet bepaald – anders dan wanneer het een minderjarige verdachte betreft – dat deze rechter een kinderrechter moet zijn. Een kinderrechter die beschikt over de benodigde kennis en vaardigheden vormt een belangrijke waarborg voor minderjarigen die aanwezig zijn bij een zitting. Dit geldt ook voor een minderjarig slachtoffer dat de zitting bijwoont als toehoorder, omdat hij of zij verhoord wordt, of om gebruik te maken van zijn of haar spreekrecht.

3. Informatie op maat

In overeenstemming met de EU-richtlijn wordt in de (toekomstige) wet- en regelgeving veel aandacht besteed aan het informeren van slachtoffers. Hoewel dit in algemene zin een positieve ontwikkeling is voor de positie van slachtoffers in het strafproces, ontbreekt het aan specifieke bepalingen voor het informeren van minderjarige slachtoffers. Op grond van internationale regelgeving dienen minderjarige slachtoffers geïnformeerd te worden op een wijze die specifiek afgestemd is op hun capaciteiten en behoeften. Dit is onder meer van belang als het gaat om het voorbereiden van minderjarigen op het verhoor en/of op de zitting. Bovendien is het noodzakelijk dat minderjarige slachtoffers goed geïnformeerd worden om volwaardig te kunnen participeren in het strafproces. Het verdient dan ook aanbeveling om – bij voorkeur in de wet – expliciet vast te leggen dat minderjarige slachtoffers op een manier geïnformeerd worden die voor hen begrijpelijk is en hen goed voorbereidt op het strafproces. Deze norm kan vervolgens uitgewerkt worden in een lagere (specifiek voor minderjarige slachtoffers opgestelde) regeling. Beoogd moet worden dat zowel mondelinge informatie als schriftelijke informatie (brieven, brochures en websites) geschikt is voor minderjarige slachtoffers, waarbij rekening wordt gehouden met hun ontwikkeling.

4. Privacy

Aan het beschermen van de privacy van minderjarige slachtoffers in het strafproces worden geen aanvullende eisen gesteld. In het licht van het internationale kinderrechtenskader is dit onterecht. Het OM vermeldt in de *Aanwijzing zeden* dat er zorgvuldig omgegaan moet worden met de persoonsgegevens van slachtoffers en dat 'waar mogelijk' maatregelen worden getroffen om te voorkomen dat de identiteit van het slachtoffer buiten de kring van procespartijen bekend wordt. Uit de aanwijzing blijkt niet welke specifieke maatregelen daartoe in de praktijk getroffen kunnen worden. De wetgever wijst in de toelichting op het wetsvoorstel wel op een concrete manier om de anonimiteit van minderjarige slachtoffers te waarborgen, namelijk het gebruik van een nummer in processtukken in plaats van de naam van de minderjarige. Het gaat hier om een voorbeeld uit de praktijk, 'naast de wettelijke voorzieningen'. Het waarborgen van de anonimiteit van minderjarige slachtoffers zou echter standaard geregeld moeten zijn. Dit pleit er dan ook voor dat het gebruik van een 'kindnummer' bij wet of in lagere regelgeving wordt vastgelegd.

Om de privacy van een minderjarig slachtoffer in het strafproces te beschermen is het verder van belang dat een zitting in beginsel achter gesloten deuren plaatsvindt als de minderjarige daarbij aanwezig is. Hoewel het wettelijk gezien ook nu al mogelijk is om de zitting achter gesloten deuren te laten plaatsvinden, wordt hier wanneer het een minderjarig slachtoffer betreft niet standaard gebruik van gemaakt. De enkele verwijzing door de wetgever naar het feit dat deze mogelijkheid al bestaat, volstaat daarom niet. Ter bescherming van het minderjarige slachtoffer zou – net als voor minderjarige verdachten – het uitgangspunt omgedraaid moeten worden. Oftewel, een zitting waarbij een minderjarig slachtoffer aanwezig is vindt plaats achter gesloten deuren, tenzij het belang van de openbaarheid zwaarder weegt dan het belang van het minderjarige slachtoffer.

De professionals in het strafproces met wie minderjarige slachtoffers in contact komen, moeten voldoen aan specifieke opleidingseisen.

Informatie voor minderjarige slachtoffers moet specifiek afgestemd zijn op de capaciteiten en behoeften van de minderjarige.

Het gebruik van een 'kindnummer' in plaats van de persoonsgegevens van een minderjarig slachtoffer komt al voor in de praktijk, maar is nog geen standaard gebruik.

Om de privacy beter te beschermen zou een zitting waarbij een minderjarig slachtoffer aanwezig is, (deels) moeten plaatsvinden achter gesloten deuren.

Deze factsheet is een uitgave van Defence for Children

Defence for Children bevordert kinderrechten in Nederland en daarbuiten op basis van het VN-Kinderrechtenverdrag. Het uiteindelijke doel is om het Kinderrechtenverdrag de standaard te maken voor alle wet- en regelgeving die van toepassing is op kinderen, de uitwerking daarvan in beleid en de uitvoering daarvan in de praktijk. De factsheet is mogelijk gemaakt met de financiële steun van Stichting Kinderpostzegels Nederland.

www.defenceforchildren.nl
www.kinderpostzegels.nl

